

פרשת משפטים – שבת קודש

^(כב) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אִמְלֵא:

כו לא תהי תכלא ועקרא, בארצך; ית מנן יומך, אשלים.

רש"י > לא תהיה משפלה: אם תעשה רצוני: משפלה: מפלת נפלים או קובצת את בניה קרובה משפלה:

^(כג) אֶת־אִמְתִּי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלָיךָ עֶרְפָּה:

כג ית אימתי, אשלח גדמך, ואשגיש ית כל עמא, דאתי אתי לאגחא קרבא בהון; ואמסר ית כל בעלי דבבך גדמך, מחזירי קדל.

רש"י > והמותי: כמו והממתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תבה שפועל שלה בכפל אות אתרוגה כשתהפוך לדבר כלשון פעלתי ישי מקומות שנוטל אות הפולה ומדיש את האות ונוקדו במלאפוי"ם כגון והמותי מגזרת והמם גלגל עגלתו. וסבותי מגזרת וסבב בית אל. דלותי מגזרת דללו וחרבו. על כפיס חקתיך מגזרת חקקי לב. את מי רצותי מגזרת רצץ עזב דלים. והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא שאלו מגזרת מיתה היתה אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלאפוי"ם. אלא והמתי כגון והמתה את העם הזה והתי"ו מודגשת לפי שתבא במקום ב' תי"ן. האחת נדרשת לפי שאין מיתה בלא תי"ו. והאחרת משמשת כמו אמרתי חטאתי עשיתי. וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה במקום שתיים לפי שהיה צריך שלשה תי"ן שתיים לסוד כמו ביום תת ה'. מתת אליהם היא. והשלישית לשמוש: עורף: שניגוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם:

^(כד) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְנִרְשָׁה אֶת־הַחַי וְאֶת־הַבְּעִי וְאֶת־הַחַיִּי מִלְּפָנֶיךָ:

כד ואשלח ית צרעיתא, גדמך; ויתחריה, ית חואי ית כנענאי וית חתאי מן גדמך.

רש"י > הצרעה: מן שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים. והצרעה לא עברה את הירדן: והחתי והכנעני: הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מפל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי אע"פ שהוא מעבר הירדן והלאה שנו רבותינו במסכת סוטה שעל שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

^(כה) לֹא אֲנַרְשֶׁנוּ מִפָּנֶיךָ בַּשָּׂנָה אַחַת פְּנִיתִיהָ הָאָרֶץ שְׂמֹמָה וְרָבָה עֲלֶיךָ חַיִּית הַשָּׂדֶה:

כה לא אתריכנונו מן גדמך, בשמא חדא: דלמא תהי ארעא צדא, ותסגי עלך חית ברעא.

רש"י > שמומה: ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה: ורבה עליך: ותרחב עליך:

^(כו) מַעַט מַעַט אֲנַרְשֶׁנוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלָה אֶת־הָאָרֶץ:

כו מעט מעט צעיר אתריכנונו, מן גדמך, עד דתסגי, ותחסין ית ארעא.

רש"י > עד אשר תפרה: תרבה לשון פרי כמו פרו ורבו:

^(כז) וְשִׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנֶּהָר כִּי אֶתָּן בְּיָדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגִרְשָׁתֶמוּ מִפָּנֶיךָ:

כז לא ואשוי ית תחומך, מימא דסויף ועד ימא דפלשתאי, וממדברא, עד פרת: ארי אמסר בידכון, ית יתבי ארעא, ותתריכנונו, מן גדמך.

רש"י > ושתי: לשון השתה והתי"ו מודגשת מפני שבאה תחת שתיים שאין שיתה בלא תי"ו והאחת לשמוש: עד הנהר: פרת: וגרשתמו: ותגרשם:

^(כח) לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לִיהֵם בְּרִית:

כח לא תגזר להון ולטעותהון, קיים.

^(כט) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ פֶּן יִחְמְאוּ אֹתָךְ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ:

כט לא יתבון בארצך, דלמא יחייבון יתך גדמי: ארי תפלח ית טעותהון, ארי יהון לך לתקלא.

רש"י > כי תעבד וגו': הרי אלו כי משמשין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון אי שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש. וגם מצינו בהרבה מקומות אם משמש כלשון אשר כמו ואם תקריב מנחת בפורים שהוא חובה:

^(ל) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֲלֵי־הָהָה אִתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:

ל ואלמשה אמר סק לעדס יי, את ואהרון נדב ואביהוא, ושבעין, מסבי ישראל; ותסגדון, מרחיק.

רש"י > ואל משה אמר: פרושה זו נאמרה קודם י' הדברות ובד' בסיון נאמר לו עלה:

^(לב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ אֲלֵי־הָהָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

לב ויתקרב משה, בלחודוהי לקדם יי, ואנון לא יתקרבון; ועמא, לא יסקון עמייה.

רש"י > ונגש משה לבדו: אל הערפל:

^(לג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

ג ואתא משה, ואשתעי לעמא ית כל פתגמיא די, וית, כל דינאי; ואתיב כל עמא קלא חד, ואמרו, כל פתגמיא דמליל יי, נעביד.

רש"י > ויבא משה ויספר לעם: בו ביום: את כל דברי ה': מצוה פרישה והגבלה: ואת כל המשפטים: ז' מצות שנצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שנתנו להם במרה:

^(לד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכֶּם בַּבֶּקֶר וַיָּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצֵּבָה לַשָּׁנִים עָשָׂר שִׁבְעִי יִשְׂרָאֵל:

ד וכתב משה, ית כל פתגמיא די, ואקדים בצפרא, ובנא מדבחא בשפולי טורא; ותרתא עסרי קמא, לתרי עסר שבטיא דישראל.

רש"י > ויכתוב משה: מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה: וישכם בבקר: בחמשה בסיון:

^(לה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נָעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֲלֵת וַיִּזְבְּחוּ וַבָּחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

ה ושלח, ית בכורי בני ישראל, ואסיקו, עלון; ונכיסו נכסת קדשין, קדם יי תורין.

רש"י > את נערי: הבכורות:

^(לו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הָדָם וַיִּשֶׂם בְּאוֹנֶת וַחֲצִי הָדָם וָזָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

ו ונסיב משה פלגות דמא, ושוי במזרקא; ופלגות דמא, זרק על מדבחא.

רש"י > ויקח משה חצי הדם וישם באגנות: שתי אגנות אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה:

^(לז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

ז ונסיב ספרא דקיימא, וקרא קדם עמא; ואמרו, כל דמליל יי נעביד ונקביל.

רש"י > ספר הברית: מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה:

^(לח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָדָם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם־הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־אָמַרְהָ:

ח ונסיב משה ית דמא, וזרק על מדבחא לכפרא על עמא; ואמר, הא דין דם קיימא דגזר יי עמכון, על כל פתגמיא, האלין.

רש"י > ויזרוק: ענין הזאה ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא:

^(לט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאִבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וסליק משה, ואהרון נדב, ואביהוא, ושבעין, מסבי ישראל.

^(מ) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵיוַ בַּמַּעֲשֶׂה לִבְנֵת הַסִּפִּיר וּבַעֲצֻם הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:

י ויראו, ית יקר אלהא דישראל; ותחת פסי יקריה, בעובר אבן טבא, וכמחזי שמאי, לברירו.

רש"י > ויראו את אלהי ישראל: נסתכלו והציצו ונתחיבו מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער בס אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקצינים שבמחנה: כמעשה לבנת הספיר: היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים כמעשה לבנים: וכעצם השמים לטוהר: משנגאלו היה אור וחדוה לפניו: וכעצם: כתרגומו לשון מראה: לטהר: לשון ברור וצלול:

^(מא) וְאֶל־אַצִּילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שַׁלַּח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאבְדּוּ וַיִּשְׁתּוּ:

יא ולרברבי בני ישראל, לא הוה נזקא; וחזו, ית יקרא די, והו חזון בקרניהון דאתקבלו כאלו אכלין, ושתו.

רש"י > אל אצילי: הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו: מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים: היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה כך מדרש תנחומא. ואינקלוס לא תרגם כן. אצילי לשון גדולים כמו ומאציליה קראתיך. ויאצל מן הרוח. שש אמות אצילה:

^(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֲלַי הִרְהָה וְהִיה־שָׁם וְאָמַנְהָ לָךְ אֶת־לֶחֶת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר־כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

יב ואמר יי למשה, סק לקדמי לטורא והוי תמן; ואתינ לך ית לוחי אבנא, ואורייתא ותפקידתא, דכתבתי, לאלופיהון.

רש"י > אל משה: אל משה: לאחר מתן תורה: עלה אלי הקרה והיה שם: מ' יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם: כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבנו סעדיה פרש באזהרות שנסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו:

^(מג) וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר הָאֱלֹהִים:

יג וקם משה, ויהושוע משמשיה; וסליק משה, לטורא דאתגלי עלוהי וקרא די.

רש"י > ויקם משה ויהושע משרתו: לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלווה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עממהם:

^(מד) וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ לָנוּ בֹזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֹן וַחֲוִיר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:

יד ולסביא אמר אוריכו לנא הכא, עד דנתוב לותכון; והא אהרון וחזר עמכון, מאן דאית ליה דינא יתקרב לקדמיהון.

רש"י > ואל הזקנים אמר: בצאתו מן המחנה: שבו לנו בזה: והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חזר: בנה של מרים היה ואביו כלב בן פנחס שנאמר ויבן לו כלב את אפרת ותלד לו את חזר. אפרת, זו מרים כדאי בסוטה: מי בעל דברים: מי שיש לו דין:

^(מה) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיִּכֶּם הָעָם אֶת־הָהָר:

טו וסליק משה, לטורא; ונחפא עננא, ית טורא.

^(מו) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הָר סיני וַיִּכְסְהוּ הָעָם וַיִּשְׁתּוּ יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן:

טז ושרא יקרא די, על טורא דסיני, וחפתי עננא ושתא יומין; וקרא למשה ביומא שביעאה, מגו עננא.

רש"י > ויכסו הענן: רבותינו חולקים בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמר"ח עד עצרת (יום מתן תורה. רש"י שו"ן): ויכסו הענן: להר: ויקרא אל משה ביום השביעי: לומר עשרת הדברות ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב פבור למשה. וי"א ויכסו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלכות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעין פרישה ששה ימים:

^(מז) וּמִרְאֵה כְבוֹד יְהוָה בָּאֵשׁ אֲבִלַת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז ויחזו יקרא די, כאישא אכלא בריש טורא, לעיני, בני ישראל.

^(מח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וָאַרְבָּעִים לַיְלָה:

יח ועאל משה בגו עננא, וסליק לטורא; והוה משה, בטורא, ארבעין וארבעין לילון.

רש"י > בתוך הענן: ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שריל בתוכו: